

TÁC ĐỘNG CỦA THU HỒI ĐẤT ĐẾN SINH KẾ CỦA HỘ GIA ĐÌNH TẠI THÀNH PHỐ LÀO CAI

NCS. Nguyễn Thị Thu
Viện Dân tộc học

Tóm tắt: Bài viết tìm hiểu những tác động của việc thu hồi đất để mở rộng thành phố Lào Cai đến sinh kế các hộ gia đình, nhất là đối tượng phụ nữ bị mất đất. Những hộ gia đình có sinh kế phụ thuộc vào hoạt động nông nghiệp chịu nhiều tác động tiêu cực do thu hồi đất. Sự chuyển đổi của người nông dân mất đất sang các hình thức sinh kế mới nhiều gặp trở ngại do trình độ học vấn, độ tuổi, giới tính. Do đó, thu nhập của một số hộ gia đình sau 5 năm, 10 năm vẫn có xu hướng giảm so với trước khi thu hồi đất, tỷ lệ thất nghiệp của phụ nữ cao hơn nam giới sau khi thu hồi đất. Song, ở một số trường hợp, việc chuyển khu vực sinh sống từ nông thôn sang thành thị là cơ hội tìm kiếm sinh kế mới, tạo đà phát triển kinh tế hộ gia đình. Do vậy, những thách thức của người dân dưới tác động của việc thu hồi đất cần được nhìn nhận khách quan, có giải pháp phù hợp để ổn định đời sống và kinh tế của các gia đình bị ảnh hưởng.

Từ khóa: Thu hồi đất, đô thị hóa, sinh kế, thành phố Lào Cai, biên giới.

Abstract: This article analyzes the impacts of land dispossession on local people's livelihoods, especially women, to widen Lao Cai city. The households whose major livelihoods are agricultural activities are the most negatively impacted households due to the land dispossession. Thereby, the local farmers have to change their livelihoods and face many difficulties due to their levels of education, ages, gender. Therefore, households' income has a decreasing trend after five to ten years of changing livelihoods. The unemployment rate of women is more than men's after land dispossession. However, there have been cases who migrated from the rural to the city for work and send money back to increase their family income. The challenges to local people due to land dispossession need to be examined objectively so that to come to suitable solutions to stabilize the local people's lives and livelihoods to develop their economic life.

Keywords: Land dispossession, modernization, livelihood, Lao Cai city, border.

Ngày nhận bài: 23/10/2020; ngày gửi phản biện: 28/10/2020; ngày duyệt đăng: 28/11/2020

Đặt vấn đề

Vào năm 2010, có 30% dân số của Việt Nam sống ở khu vực thành thị, song tỷ lệ này đang tăng lên nhanh cùng với gia tăng tốc độ đô thị hóa của nước ta. Nhiều khu vực đang chuyển từ nông thôn sang thành thị. Theo dự báo của nghiên cứu *Đánh giá Đô thị hóa Việt Nam* do Ngân hàng Thế giới thực hiện năm 2011, từ năm 2020 đến 2025 dự kiến sẽ có 50% dân số của Việt Nam sống ở các khu vực thành thị. Tiến trình đô thị hóa diễn ra mạnh mẽ ở khắp các khu vực nước ta. Tại thành phố Lào Cai, một tỉnh vùng núi thuộc biên giới Việt - Trung năm 2010 đã xây dựng hạ tầng nhằm cải thiện điều kiện sống của người dân. Để thực hiện mục tiêu đó, thành phố đã tiến hành thu hồi đất sản xuất, đất ở của hơn 500 hộ gia đình. Khu vực thu hồi đất để xây dựng đường, hệ thống thoát nước, xử lý nước thải cũng như khu tái định cư trên địa bàn các phường thuộc vùng ven của thành phố Lào Cai. Các hộ gia đình bị thu hồi đất chủ yếu sống dựa vào nông nghiệp và các hoạt động sinh kế liên quan đến nông nghiệp. Việc thu hồi đất đã làm thay đổi môi trường sống và gây ra những biến đổi lớn đối với mọi khía cạnh trong cuộc sống của họ, đặc biệt là sinh kế. Nghiên cứu của Đinh Như Hoài (2016) chỉ ra rằng, sau khi thu hồi đất, sinh kế của người làm nông nghiệp khó khăn hơn, họ phải chuyển qua các công việc không ổn định, thiếu việc làm hoặc thất nghiệp. Những hộ gia đình có phụ nữ làm chủ, đơn thân gặp nhiều khó khăn nhất trong tìm kiếm việc làm. Khoảng cách chênh lệch về thu nhập giữa các hộ lớn hơn.

1. Tác động của thu hồi đất đến thay đổi cơ cấu nghề nghiệp

Theo kết quả khảo sát kinh tế - xã hội của 528 hộ gia đình nằm trong diện bị thu hồi đất để mở rộng thành phố Lào Cai được tiến hành năm 2010 trước khi thu hồi đất, có trên 60% hộ gia đình với nguồn sống chính từ sản xuất nông nghiệp. Tại thành phố Lào Cai, đất lấy để làm đường bao gồm toàn bộ các thôn, bản với đất nông nghiệp và đất rừng, nơi người dân trồng cây hàng năm và lâu năm, trồng rừng, chăn nuôi, nuôi trồng thủy sản, chế biến nông nghiệp và dịch vụ khác nhau. Các hộ gia đình bị ảnh hưởng của thu hồi đất có cả người Kinh và người dân tộc thiểu số. Không có gì ngạc nhiên khi phần lớn những người bị ảnh hưởng vì sinh kế dựa vào nông nghiệp của họ bị cắt giảm. Hầu hết những nông dân bị ảnh hưởng ở độ tuổi lao động đều cố gắng tìm kiếm việc làm mang tính lao động phổ thông ở các công ty tư nhân hoặc công việc tự do với bất kỳ loại công việc nào để tạo lập thu nhập.

Sau 5 năm từ khi thu hồi đất, vào năm 2016, một nghiên cứu nhỏ được chúng tôi tiến hành để tìm hiểu về sinh kế của các gia đình bị ảnh hưởng do thu hồi đất vào năm 2010 cho thấy, nhiều hộ dân bị mất hoàn toàn nguồn thu nhập từ trồng trọt, chăn nuôi và nuôi trồng thủy sản. Họ gặp nhiều khó khăn để chuyển đổi nghề nghiệp sang lĩnh vực khác. Chỉ 23% nam và 30% nữ được hỏi cho biết họ kiếm được công việc mới ngoài nông nghiệp. Trong đó, 69% công việc mới của họ là lao động phổ thông ở lĩnh vực tư nhân, 18% là dịch vụ tự kinh doanh. Phần lớn lao động phổ thông chỉ là công việc bán thời gian.

Việc tìm kiếm sinh kế mới của thanh niên trong các gia đình bị thu hồi đất có sự phân biệt công việc giữa nam và nữ. Những công việc có tính kỹ thuật chỉ thu hút được nam giới tham gia. Song, cũng rất ít nam thanh niên được đào tạo kỹ thuật để có thể trở thành công nhân, làm việc cho các xưởng dân dụng hoặc sửa chữa như sửa chữa điện, hợp kim và kính, cửa thép,... Nông dân tuổi trung niên gặp nhiều khó khăn khi kiếm việc làm. Nhiều nam giới may mắn nhất trở thành bảo vệ hợp đồng cho các văn phòng của một số cơ quan, doanh nghiệp với mức lương thấp nhưng ổn định, những người khác tìm kiếm công việc làm thuê tạo thu nhập theo thời vụ hoặc theo ngày như công nhân xây dựng, giúp việc, bốc vác,...

Nữ giới thường lựa chọn các công việc dọn dẹp, làm đẹp, chăm sóc sức khỏe. Theo thị trường lao động, công việc nữ được trả lương thấp hơn nam. Rất ít phụ nữ trẻ có trình độ học vấn tìm được công việc bán hàng hoặc công nhân trong các nhà máy, xí nghiệp. Những phụ nữ khác thường phụ trợ giúp việc cho những người phục vụ trên đường phố, người bán rau ở chợ, người giúp việc nhà, bán hàng rong. Đây không thể coi là một nghề ổn định của họ khi công việc này chỉ là tạm thời trong một thời gian rất ngắn.

Sau gần 10 năm bị thu hồi đất vào năm 2019, nhóm nghiên cứu có tác giả tham gia đã tiến hành một cuộc điều tra về kinh tế - xã hội của 168 hộ gia đình trong diện bị thu hồi đất và cho kết quả là cơ cấu nghề nghiệp của chủ hộ gia đình có những thay đổi căn bản. Như đã trình bày, khu vực bị thu hồi đất thuộc vùng ven của thành phố Lào Cai, đa phần người dân sống dựa vào nông nghiệp và hoạt động nông nghiệp, vì vậy trước khi thu hồi đất, nghề nghiệp của chủ hộ là nông dân chiếm 54,8% và con số này giảm xuống sau thu hồi đất chỉ còn 14,3%. Một điều nữa, chủ hộ có nghề nghiệp dựa vào hoạt động chăn nuôi trước thu hồi đất là 2,4% nhưng sau thu hồi đất thì không có hộ nào chăn nuôi như một hoạt động sinh kế chính. Bảng 1 cho thấy kết quả về thay đổi cơ cấu nghề nghiệp của các chủ hộ gia đình:

Bảng 1: Nghề nghiệp của chủ hộ trước và sau thu hồi đất

Nghề nghiệp	Tỷ lệ nghề nghiệp (%)	
	Trước dự án	Sau dự án
Nông nghiệp	52,4	14,3
Chăn nuôi	2,4	0
Bán hàng, dịch vụ	2,4	6,0
Cán bộ, nhân viên nhà nước	7,1	8,3
Công nhân	4,8	3,6
Phục vụ công việc nhà	0	6,0
Làm thuê, làm việc tự do	9,5	25,0
Khác	14,3	24,7

Nguồn: Kết quả điều tra thực địa của nhóm nghiên cứu năm 2019

Nhìn vào bảng 1 cho thấy, ba loại hình nghề nghiệp thay đổi nhiều nhất là: nông nghiệp, phục vụ công việc nhà và làm thuê, làm tự do. Đây chính là bản chất của sự thay đổi do tác động của việc thu hồi đất. Sau khi thu hồi đất, những hộ còn đủ diện tích đất để sản xuất thì tiếp tục duy trì hoạt động sinh kế cũ của mình. Các hộ không còn đất thì tìm đường mưu sinh nhưng với đặc điểm là những người sống ở ven đô thành phố miền núi trình độ lao động còn hạn chế nên người dân, đặc biệt là người lớn tuổi chỉ có thể kiếm các công việc không yêu cầu trình độ học vấn và kỹ năng lao động cao.

Kết quả nghiên cứu được tiến hành vào năm 2016 cho thấy, khả năng thay đổi công việc của người dân có sự tương quan đến độ tuổi của người bị ảnh hưởng, trong đó người ở tuổi trung niên và cao tuổi rất khó tìm việc làm thay thế. Nhóm tuổi với tình trạng việc làm có khác biệt như: 20 đến 34 tuổi, 35 đến 54 tuổi và từ 55 tuổi trở lên. Ở nhóm tuổi càng trẻ, tình trạng có việc làm cao hơn các nhóm tuổi còn lại. Điều này có thể được lý giải bởi người nông dân càng lớn tuổi thì mức độ hạn chế cơ hội chuyển đổi việc làm của họ càng cao. Những nông dân bị ảnh hưởng từ 55 tuổi trở lên gặp khó khăn rất lớn trong việc tìm kiếm việc làm mới.

Ngoài sự khác biệt về độ tuổi, giới tính cũng là yếu tố tác động đến tìm kiếm việc làm thay thế, phụ nữ phải đối mặt với tỷ lệ thất nghiệp cao hơn nam giới. Ngay nhóm thanh niên (độ tuổi 20 - 34), có 27% nữ giới thừa nhận rằng họ đang thất nghiệp trong khi tất cả nam thanh niên đều có ít nhất một số công việc chuyên môn. Có 71% phụ nữ và 59% nam giới được hỏi cho biết là họ đang thất nghiệp. Ngoài ra, mức lương trung bình của lao động phổ thông nữ thấp hơn nam giới, song tìm được hoạt động tạo thu nhập là may mắn đối với nhiều phụ nữ phải chuyển nơi làm việc. Sự khác biệt, tức bất bình đẳng này xuất phát từ định kiến giới về những gì phụ nữ và nam giới có khả năng và được phép làm. Đối với những người nông dân bị ảnh hưởng do thu hồi đất, định kiến này gây trở ngại nghiêm trọng cho việc tìm kiếm việc làm mới. Định kiến giới phân chia không gian mà nam giới và phụ nữ có thể và được phép tìm kiếm việc làm, do đó hạn chế cơ hội có được việc làm mới của họ.

Kết quả phỏng vấn các hộ gia đình có chuyển đổi nghề nghiệp do mất đất cho thấy, những chủ hộ thuộc độ tuổi trung niên thường đi làm thuê công nhật quanh nơi sinh sống của mình, với thu nhập khoảng 300.000 đồng/ngày. Một số hộ còn đất nông nghiệp thì làm nông nghiệp kết hợp đi làm thuê để kiếm thêm tiền phụ vào thu nhập bị thiếu hụt do diện tích đất đã mất.

Sau thu hồi đất, chính quyền địa phương cũng tổ chức một số lớp đào tạo nghề cho các hộ gia đình bị ảnh hưởng. Theo quy định của Chính phủ, những người bị ảnh hưởng sẽ được đào tạo nghề và chuyển đổi việc làm. Song, trong số những người được khảo sát chỉ 4 người được đào tạo một số nghề phụ, nhưng không ai tìm được việc làm liên quan đến ngành nghề đào tạo. Do vậy, việc đào tạo nghề miễn phí cho thanh niên các gia đình bị ảnh hưởng bởi thu hồi đất do các trung tâm đào tạo nghề của chính quyền mở ra không thu hút được người lao động đến học tập. Nguyên nhân do thanh niên không muốn tham gia các khóa học là vì

đào tạo không gắn với cơ hội việc làm cũng như thời gian đào tạo không đủ để truyền dạy hết kiến thức giúp người học kết thúc khóa học có thể làm nghề thành thực.

Ngoài các lớp đào tạo nghề cho thanh niên, những lớp bồi dưỡng kiến thức khuyến nông cũng được triển khai cho các hộ còn đất hoặc vẫn muốn tiếp tục hoạt động nông nghiệp. Tuy vậy, do trình độ học vấn hạn chế của một bộ phận người dân, đặc biệt là phụ nữ, nên họ khó tiếp thu và khó áp dụng những kiến thức được truyền dạy. Điều này phổ biến nhất ở nhóm người dân tộc thiểu số bị ảnh hưởng của thu hồi đất. Phỏng vấn sâu chị La Thị L. cho biết, chị nhớ không nhiều những nội dung của lớp học vì không biết chữ.

Với đặc điểm là tỉnh biên giới giáp với một trong những cửa khẩu lớn của biên giới Việt - Trung, người dân thành phố Lào Cai khá dễ dàng tiếp cận với những hoạt động tạo thu nhập mang tính thời vụ như bốc vác, vận chuyển hàng hóa qua cửa khẩu, bán hàng,... Đây cũng là yếu tố tích cực giúp người dân bị mất đất có cơ hội tìm kiếm hoạt động tạo thu nhập trong những thời điểm khó khăn.

Hầu hết những người đang tìm việc đều cho biết, họ chỉ mong kiếm được công việc có thu nhập ổn định. Kết quả điều tra năm 2016 cho thấy, khi được hỏi về việc làm thế nào để có thể tìm được việc làm thì phần lớn mọi người đều nói là không biết phải trả lời như thế nào. Đối mặt với nhiều lựa chọn về các phương cách tìm việc phổ biến nhất, chẳng hạn như hỏi bạn bè, đến trung tâm việc làm, sử dụng quảng cáo việc làm, chỉ có 29 người được hỏi chọn một số phương án, trong đó có 14 lựa chọn “chưa biết”. Trong số 15 người trả lời phỏng vấn có kế hoạch tìm việc, có 2 người cho biết họ sẽ sử dụng dịch vụ của các trung tâm việc làm. Chỉ 3 người cho biết họ có ý định tự kinh doanh, 4 người tìm việc làm trên báo chí và internet, 5 người thì dựa vào người thân hay bạn bè khi tìm việc.

2. Tác động của thu hồi đất đến thu nhập của hộ gia đình

Việc mất sinh kế từ nông nghiệp là thách thức lớn đối với các gia đình có nguồn sống phụ thuộc vào trồng trọt hoặc các hoạt động liên quan đến nông nghiệp. Theo nghiên cứu vào năm 2016, có 56% nữ giới và 71% nam giới ở độ tuổi lao động được phỏng vấn cho biết thu nhập của họ bị mất hoặc giảm do thu hồi đất. Tỷ lệ nam giới bị mất thu nhập cao hơn so với nữ giới, có thể do nam giới đóng vai trò chính trong nền kinh tế nông nghiệp ở Lào Cai.

Tuy tỷ lệ nữ giới bị mất thu nhập do thu hồi đất không cao bằng nam nhưng phụ nữ là những người đối mặt với nhiều vấn đề do mất thu nhập từ hoạt động nông nghiệp. Với lối sống thuần nông, sinh hoạt hàng ngày, nhất là nhu cầu lương thực, thực phẩm của các hộ gia đình gắn liền với các nguồn thu từ trồng trọt, chăn nuôi. Khi nguồn thu bị ảnh hưởng, phụ nữ là những người đầu tiên đối mặt với nhiều vấn đề. Việc cung cấp lương thực cho gia đình phụ thuộc hoàn toàn vào nguồn tiền mặt. Thay vì có thể tự cấp như trước đây cho bữa ăn hàng ngày, họ phải dùng đến tiền mặt để đi chợ. Điều này gây ra những bức xúc cho phụ nữ vì việc chi tiêu dùng bằng tiền mặt tăng cao, nhất là đối diện với những quan ngại về chất lượng lương

thực, thực phẩm ngoài thị trường. Với những hộ phải tái định cư, kết quả thảo luận nhóm cho thấy, chi tiêu của hộ gia đình đã tăng từ 1,5 đến 2 lần so với trước khi bị thu hồi đất.

Ngoài ra, có một số ít người hoàn toàn bị mất thu nhập do thu hồi đất. Trong cuộc khảo sát năm 2016, có 2% phụ nữ và 6% nam giới được hỏi không còn thu nhập. Ở nhóm người này, việc thu hồi đất và tái định cư bắt buộc có thể gây ra những ảnh hưởng nghiêm trọng đến cuộc sống. Tình hình đặc biệt căng thẳng do không có trợ cấp thất nghiệp hoặc các chương trình an sinh xã hội của chính quyền cho nhóm đối tượng này. Chỉ 25% nam và 17% nữ được hỏi có thể kiếm thêm thu nhập sau khi mất đất. Cá biệt, vài cá nhân có nguồn thu nhập thêm đạt 7 triệu đồng/tháng, song nhóm này có số lượng rất ít. Có 14% nam và 15% nữ cho biết thu nhập của họ không thay đổi; số còn lại đánh giá thu nhập của họ bị giảm so với trước thu hồi đất.

Sau 5 năm thay đổi về sinh kế và nguồn thu nhập, tỷ lệ người nhận thấy thu nhập của họ giảm đi so với trước là do phần lớn nguồn thu nhập họ kiếm được không đủ bù đắp cho những mất mát về kinh tế từ hoạt động tự cấp trước khi bị mất đất và phải di dời. Vì vậy, một số hộ gia đình vẫn tiếp tục tìm kiếm diện tích đất sản xuất thuê lại để hoạt động sản xuất nông nghiệp. Trong số 225 người được hỏi, có 24 người cho biết họ thuê đất để sản xuất nông nghiệp, bao gồm trồng lúa, ngô, khoai và rau, chăn nuôi và phát triển ao cá. Cả nam và nữ đều tham gia vào các hoạt động nông nghiệp trên đất thuê. Điều này cho thấy nông nghiệp vẫn là hoạt động tạo thu nhập tốt nhất cho một số nông dân ở ngay thành phố Lào Cai.

Qua kết quả điều tra 5 năm từ khi thu hồi đất (2016) và kết quả khảo sát năm 2019 cho thấy, tình hình thu nhập chung của các hộ gia đình đã được cải thiện. Trong số 168 hộ được khảo sát, có 88 hộ (chiếm tỷ lệ 52,4%) cho biết thu nhập của gia đình tăng so với trước khi thu hồi đất; 57 hộ (chiếm tỷ lệ 33,9%) trả lời thu nhập bị giảm đi; 23 hộ (chiếm tỷ lệ 13,7%) cho biết thu nhập của hộ gia đình không thay đổi so với thời điểm trước khi thu hồi đất.

Tìm hiểu về nguyên nhân những hộ gia đình có thu nhập tăng so với trước, chúng tôi nhận thấy trong số 39 người trả lời câu hỏi về nguyên nhân tăng thu nhập, có 20 người cho biết họ có thêm nghề mới, ổn định về thu nhập so với giai đoạn trước; 10 người cho biết là nhờ con cái lớn, trưởng thành đi làm có thêm thu nhập cho gia đình; chỉ 9 trường hợp còn lại có thu nhập tăng do được tăng lương hoặc giá thành sản phẩm họ làm ra tăng lên. Trong khi, việc bị mất, giảm diện tích đất sản xuất là lý do chính khiến cho thu nhập hộ gia đình giảm đi. Chỉ 2 hộ cho rằng thu nhập giảm đi do chi phí cuộc sống tăng, nhất là chuyển vào khu tái định cư chung của thành phố phát sinh nhiều chi phí; 2 hộ thu nhập giảm là do thiếu nguồn lao động. Đa số người được hỏi trong nhóm này, 23/25 hộ cho rằng mất đất canh tác, tuổi cao không tìm được việc làm là nguyên nhân khiến thu nhập gia đình bị giảm sút.

Ngoài những tác động bất lợi của việc thu hồi đất và tái định cư tới các hộ gia đình, thay đổi môi trường sống cũng là một cơ hội tìm kiếm việc làm mới của một số người dân. Đối với những gia đình nghèo ở nông thôn, công việc thu nhập thấp ở thành thị có nghĩa là

một sự thay đổi tốt. Chị Lê Thị H. bị bệnh tật, là mẹ đơn thân, trước khi thu hồi đất thì sống với bố mẹ và gia đình anh trai. Thu nhập của H. trước thu hồi đất khoảng 30 - 40 nghìn đồng/ngày nhưng không thường xuyên. Sau khi thu hồi đất, H. được chuyển vào khu tái định cư của thành phố. Môi trường đô thị mới của khu tái định cư tạo cơ hội việc làm cho H, đó là người bà con làm ở trạm xăng dầu gần khu tái định cư đã giới thiệu cho H. vào làm dọn dẹp trong cửa hàng mình vào các buổi sáng. Buổi chiều, cô nhận trông một cậu con trai nhỏ của một phụ nữ công tác tại bệnh viện thành phố. Thu nhập của H. hiện được khoảng khoảng 1,6 triệu đồng/tháng, đủ cho cô và con trai sinh sống và học tập. Đối với H, tái định cư là một sự thay đổi tốt.

Nhìn theo chiều dài của thời gian từ khi thu hồi đất đến nay, tình hình thu nhập của các hộ gia đình đã tăng theo chiều hướng tốt hơn, tuy vẫn còn tỷ lệ nhỏ hộ gia đình có mức thu nhập được đánh giá là kém so với thời điểm trước. Việc phát triển kinh tế hộ gia đình đối với các hộ bị ảnh hưởng thu hồi đất trong nghiên cứu này có thể thấy phần lớn là tự nội lực của từng cá nhân trong mỗi gia đình. Qua phân tích về tác động của thu hồi đất đối với nghề nghiệp của hộ gia đình nhận thấy, sự hỗ trợ của chính quyền địa phương đối với các hộ bị ảnh hưởng không mang lại nhiều kết quả tích cực cho họ. Điều kiện vị trí địa lý, khu vực giáp biên, và sự cố gắng của các thành viên gia đình trong việc thích nghi với điều kiện, hoàn cảnh sống mới là yếu tố cốt lõi thúc đẩy nhu nhập phát triển của hộ gia đình.

Kết luận và khuyến nghị

Tác động của thu hồi đất đến việc chuyển đổi cho những người dân lao động bị mất sinh kế từ nông nghiệp sang việc làm ở thành thị là rất khó. Khoảng một nửa số người được hỏi đang đi làm đều nhận thấy công việc của họ khó hơn, kém ổn định so với trước. Nguồn sinh kế và thu nhập của phần lớn các hộ gia đình đều bị giảm. Thành viên trong độ tuổi lao động của các gia đình bị thu hồi đất hầu hết thất nghiệp, đặc biệt là phụ nữ tỷ lệ thất nghiệp cao hơn nam giới. Sự mất mát của nền kinh tế nông nghiệp đặc biệt gây bức xúc đối với những phụ nữ đảm nhiệm việc đảm bảo lương thực cho gia đình.

Sau khi thu hồi đất, người dân gặp nhiều bất lợi trong quá trình chuyển đổi việc làm và tìm kiếm thu nhập thay thế. Quá trình chuyển đổi từ nông thôn ra thành thị của các hộ gia đình không suôn sẻ. Những khó khăn họ phải đối mặt đã kéo dài trong khoảng thời gian 10 năm nay và vẫn đang tiếp tục diễn ra trong thời gian tới.

Việc thu hồi đất để phát triển đô thị tạo ra những thách thức cũng như cơ hội cho những người phụ nữ trong các gia đình bị ảnh hưởng. Một mặt, việc mất đất sản xuất có thể tạo ra những cơ hội việc làm phi nông nghiệp cho người phụ nữ. Song, nhiều công việc tạo sinh kế phi nông nghiệp đối với họ lại bị hạn chế do trình độ kỹ năng làm việc thấp hơn nam giới, đặc biệt do những định kiến của xã hội đối với họ. Sự bất bình đẳng giữa nam và nữ giới trong quá trình tạo thu nhập phục hồi cuộc sống vẫn tiếp tục diễn ra như một thách thức chưa thể xóa bỏ được tại khu vực nghiên cứu.

Qua kết quả nghiên cứu về sinh kế của các hộ gia đình sau thu hồi đất để mở rộng thành phố tại Lào Cai, chúng tôi có một vài khuyến nghị sau:

Một là, việc phát triển cơ sở hạ tầng để mở rộng các thành phố là một xu hướng tất yếu và gắn đó là các hoạt động thu hồi đất tiếp tục diễn ra mặc dù có những tác động rất lớn đến đời sống và sinh kế của người dân. Thực tế cho thấy, người dân bị thu hồi đất chịu những mất mát lớn về kinh tế và thời gian phục hồi sinh kế của họ thường kéo dài nhiều năm. Vì vậy, trước khi thu hồi đất, chính quyền và các bên liên quan cần xây dựng kế hoạch, các chương trình phục hồi sinh kế phù hợp với đặc điểm của các hộ dân tại khu vực bị ảnh hưởng.

Hai là, vấn đề tạo việc làm mới cho đối tượng trong độ tuổi lao động của các hộ gia đình bị ảnh hưởng là hết sức cần thiết và đặc biệt quan trọng. Nhiều chương trình phục hồi sinh kế, các lớp đào tạo nghề, tập huấn... đã được triển khai cho nhóm đối tượng bị ảnh hưởng bởi thu hồi đất nhưng chưa mang lại kết quả tương xứng với nguồn tài chính đã bỏ ra. Người dân, đặc biệt là nhóm thanh niên chưa tìm thấy sự phù hợp hay hữu ích của các chương trình được triển khai. Họ cho rằng, học phải đi đôi với hành, nghề học ra phải được áp dụng vào thực tế và đem lại thu nhập cho người dân. Những chương trình hiện đang áp dụng chưa phù hợp và chưa đủ “sâu” để người học áp dụng vào thực tế.

Ba là, tại nhiều khu vực, nhất là ở miền núi, vùng biên giới, định kiến về giới vẫn đang tồn tại, làm ảnh hưởng đến cơ hội tìm kiếm việc làm, phục hồi thu nhập của một bộ phận nữ giới. Định kiến này đôi khi thể hiện ngay trong văn bản tuyển dụng lao động của các cơ quan đóng ở địa phương. Những định kiến “vô thức” trên cần được chính quyền, các cơ quan tuyển dụng lao động nhận thức và xóa bỏ. Chỉ khi điều này được thực hiện mới có thể đảm bảo đảm bảo quyền bình đẳng trong tiếp cận cơ hội việc làm giữa nam giới và nữ giới.

Bốn là, các chính sách về bồi thường, hỗ trợ tái định cư của Chính phủ và địa phương nhằm đảm bảo đền bù hợp lý, thỏa đáng cho những người bị ảnh hưởng bao gồm cả phục hồi sinh kế nhằm đưa mức sống của họ về mức trước khi bị thu hồi đất. Song, để đạt được mục tiêu trên, tại các địa phương, nơi diễn ra thu hồi đất phục vụ cho phát triển cơ sở hạ tầng, phát triển xã hội cần nhận thức rõ và giải quyết tốt những khó khăn của các hộ gia đình bị ảnh hưởng.

Tài liệu tham khảo

1. Đinh Như Hoài (2013), “Biến đổi sinh kế của người Việt ở Vĩnh Trà dưới tác động của tái định cư Dung Quất, Quảng Ngãi”, *Tạp chí khoa học xã hội miền Trung*, Số 2.
3. UBND tỉnh Lào Cai (2011), *Kế hoạch tái định cư của Dự án phát triển các đô thị vừa, Tiểu dự án thành phố Lào Cai*, thành phố Lào Cai, tháng 10 năm 2011.
4. UBND tỉnh Lào Cai (2011), *Kế hoạch phát triển các dân tộc thiểu số của Dự án Phát triển các thành phố vừa, Tiểu dự án thành phố Lào Cai*, thành phố Lào Cai, tháng 10 năm 2011.